

مرکز مدیریت حوزه علمیه خراسان رضوی

مدرسه علمیه رضویه

شهرستان مشهد

تحقیق پایانی سطح دو (کارشناسی)

موضوع

آثار و برکات نماز شب

استاد راهنما

سرکار خانم صدیقه سیدی

استاد داور

حجت الاسلام والمسلمین جناب آقای حسن پور

پژوهشگر

فهیمة سادات صفدرزاده

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مرکز مدیریت حوزه علمیه خراسان رضوی

مدرسه علمیه رضویه

شهرستان مشهد

تحقیق پایانی سطح دو (کارشناسی)

موضوع

آثار و برکات نماز شب

استاد راهنما

سرکار خانم صدیقه سیدی

استاد داور

حجت الاسلام والمسلمین جناب آقای حسن پور

پژوهشگر

فهیمة سادات صفدرزاده

تقدیم

دست بر سینه ، دیده ی شرمسار بر زمین دوخته

روبه قبله گاه دل های منتظر و عطشان

این قلم فرسوده و خط های سیاه را به رسم تحفه ای ناقابل عرضه می دارم بر :

یگانه شب زنده دار عالم که تنها و تنها نماز شب او، محور گردش شب و روز عالمیان است. آرزویم امضای

گوشه نگاهت بر این صفحات چرکین قلب نوشت و دست نوشته ام ...

کاش.... نظاره گر تنها یک قنوت بارانی ات بودم.

تقدیم به تو

از طرف دخترت....

تقدیر و تشکر

حریر سپاسم را بر چهار پایه ی تواضع می گسترم و گلدان تقدیر را در میان آن می نهم تا شمیم عطر آگین اش مشام مهربانان همراهم را نوازش دهد:

۱- مشعل داری که راه نمایم بود و راه را به من نمایاند و بزرگوارانه رخت "سیدی" را به حق بر دوش داشت. با تشکر از استاد عزیزم سرکار خانم عامری فرد.

۲- بانویی پر کوش و افزون توش که مدیرانه این مجموعه را به سوی "حیدری" شدن رهنمون گشت.

۳- و اما بیش و پیش از همه ، دو نور سراپا سرور که وجودم را مدیون نفس های رضوی و نفس های حسینی شان میدانم...پدر و مادرم

۴- دایی بزرگوارم جناب آقای هاشمی که ویراستاری این اثر را انجام دادند.

چکیده

مجموعه ای که پیش روی شماست در مورد نماز شب و آثار و برکات آن است. نماز شب یکی از اعمال شایسته و سفارش شده از جانب خداوند متعال می باشد. در میان نوافل، «نماز شب» جایگاه خاصی دارد و تاکید فراوانی که در آیات قرآن و احادیث درباره آن است، به مراتب بیش از نمازهای دیگر مستحب است و به همین جهت، اولیاء خدا بر آن مداومت و مواظبت داشتند و به تهجد و عبادت نیمه شب می پرداختند. تا آنجا که نماز شب را خداوند، بر بنده محبوبش حضرت محمد (ص) واجب ساخته بود.

و این عمل با ارزش آثار و برکات فراوانی در زندگی مادی و معنوی بشر دارد که خداوند متعال در قرآن آیات زیادی را به این موضوع اختصاص داده است و همچنین در روایات فراوان از جانب معصومین علیهم السلام نیز بیان شده است، که در این تحقیق سعی شده است به طور مجزا به آن پرداخته شود و فضیلت و اهمیت شب زنده داری از دیدگاه آیات و روایات و آثار و برکات و عوامل محرومیت از این مهم و... از مطالب آن است.

که بیان میشود که از برکات آن آمرزش و بازدارنگی از گناه و برکت و نجات از وحشت قبر و وارد شدن به بهشت را دارد از عوامل محرومیت گناه و پر خوری و... میباشد.

منابع مورد استفاده شامل کتب روایی از جمله اصول کافی، من لا یحضره الفقیه، بحارالانوار و... و تفاسیر از جمله تفسیر نمونه، المیزان و... و کتب اخلاقی چون رساله لقاءالله و... می باشد که کتابهای پیرامون این موضوع به شیوه کتابخانه ای مورد مطالعه قرار گرفته است.

کلید واژگان این تحقیق عبارتند از: «صلاة، صلاة الیل، تهجد، برکت»

فهرست مطالب

شماره صفحه

عنوان

مقدمه..... ۱

کلیات

۴.....	تعریف و تبیین موضوع.....
۴.....	اهمیت و ضرورت تحقیق.....
۵.....	اهداف و فواید تحقیق.....
۶.....	پیشینه موضوع.....
۶.....	سوالات اصلی و فرعی تحقیق.....
۷.....	فرضیه تحقیق.....
۷.....	روش تحقیق.....
۷.....	ساختار تحقیق.....
۸.....	مفاهیم و اصطلاحات کلیدی.....
۹.....	محدودیت ها، مشکلات و مانع تحقیق.....

فصل اول

شب زنده داری در قرآن

۱۱.....	آیه ۷۹ سوره اسراء.....
۱۳.....	پیرامون مقام محمود.....
۱۵.....	آیه ۱۷ سوره آل عمران.....
۱۵.....	پیرامون واژه سحر.....
۱۷.....	آیه ۱۱۳ سوره آل عمران.....
۱۸.....	آیه ۱۶ سوره سجده.....
۲۰.....	آیه ۶۴ سوره فرقان.....
۲۲.....	آیات ۴۸ و ۴۹ سوره طور.....
۲۳.....	آیات ۱۷ و ۱۸ سوره ذاریات.....
۲۵.....	آیات ۱ تا ۶ سوره مزمل.....
۲۹.....	آیات ۲۵ و ۲۶ سوره دهر.....
۳۱.....	آیات ۳۹ و ۴۰ سوره ق.....

فصل دوم

آثار خیر شب زنده داری

۳۵.....	آثار خیر شب زنده داری در دنیا.....
۳۵.....	۱- باز دارندگی از معصیت.....

- ۲- آمرزش..... ۳۵
- ۳- استجابت دعا ۳۷
- ۴- گره گشایی امور ۳۸
- ۵- برکت در رزق و روزی..... ۳۸
- ۶- رهایی از عذاب پروردگار ۳۹
- ۷- نورانیت صورت..... ۳۹
- ۸- مبرا شدن از غضب خداوند..... ۴۰
- ۹- نورانی شدن قلب..... ۴۱
- ۱۰- بزرگی و عزت..... ۴۱
- ۱۱- همگام با نظام ۴۱
- ۱۲- نزدیک شدن به خداوند..... ۴۲
- ۱۳- دفع بیماری..... ۴۲
- ۱۴- طول عمر..... ۴۳
- ۱۵- شادمانی و بهجت قلب..... ۴۳
- مطلب دوم: آثار خیر شب زنده داری در قبر..... ۴۳
- ۱- برطرف شدن عذاب قبر..... ۴۴
- ۲- خلاصی از وحشت قبر..... ۴۴
- ۳- نور در تاریکی قبر..... ۴۵
- ۴- آثار شب زنده داری در کلام رسول اکرم صلی الله علیه و اله..... ۴۶
- مطلب سوم: آثار خیر شب زنده داری در قیامت..... ۴۷
- ۱- جایگاه در بهشت..... ۴۷
- ۲- بهشت پاداش آنها..... ۴۸
- ۳- زینت آخرت..... ۴۸
- ۴- امنیت در موقف قیامت..... ۴۹
- ۵- توشه ای برای سرای باقی..... ۴۹
- ۶- آثار شب زنده داری در قیامت در کلام رسول اکرم صلوات الله علیه..... ۵۰

فصل سوم

عوامل محرومیت از شب زنده داری و آثار آن

- مطلب اول: موانع شب زنده داری..... ۵۲
- ۱- سلب توفیق به علت گناه..... ۵۲
- ۲- خوابیدن زیاد..... ۵۳
- ۳- خوردن زیاد..... ۵۴
- ۴- عجب و خودپسندی..... ۵۵

- ۵- بهانه تحصیل علم..... ۵۶
- مطلب سوم : آثار محرومیت از شب زنده داری
- ۱- زیان کردن و مغبون شدن..... ۵۸
- ۲- کسی که تمام شب را بخوابد..... ۵۸
- ۳- خارج شدن از جرگه شیعیان..... ۵۹
- ۴- مبعوض ترین افراد نزد خداوند..... ۵۹
- ۵- محروم از رزق و روزی..... ۶۰
- مطلب سوم: شب زنده داری بی اثر..... ۶۱

فصل چهارم

تاملی در نماز شب بزرگان

- نماز شب بزرگان..... ۶۳
- شیخ عباس قمی..... ۶۳
- علامه بحر العلوم..... ۶۳
- محمد تقی مجلسی..... ۶۴
- والد میرزا محمد تنکابنی..... ۶۴
- شیخ جعفر کاشف الغطا..... ۶۵
- سید شهاب الدین مرعشی نجفی..... ۶۵
- شیخ حسنعلی اصفهانی..... ۶۶
- نجفی قوچانی..... ۶۷
- امام خمینی..... ۶۷
- نتیجه..... ۶۹
- پیشنهادات..... ۷۰
- فهرست منابع و مواخذ..... ۷۱

کلیات

تعریف و تبیین موضوع

ضرورت و اهمیت تحقیق

اهداف و فواید تحقیق

پیشینه موضوع

سوالات اصلی و فرعی تحقیق

فرضیه تحقیق

روش تحقیق

ساختار تحقیق

کلید واژگان

محدودیت ها، مشکلات و موانع تحقیق

تعریف و تبیین موضوع

صلاة در لغت به معنای دعا کردن است و در اصطلاح شرع اسلام عبارتست از انجام کارهای خاص مانند رکوع وسجود با کیفیت مخصوصی است که در زبان فارسی به آن نماز می گویند.^۱

نماز شب : نافله ای که در شب خوانده می شود و از مستحبات موکد است .^۲

از جمله مسائل عملی مهمی که مورد توجه علما و بزرگان دین بوده است نماز شب و اهتمام به آن است. و این نماز شب که از تاکیدات دین به شمار می رود دارای اثرات و برکات فراوان می باشد که در این تحقیق به بیان برکات و اثرات آن پرداخته می شود.

همچنین به علل و عوامل محرومیت از آن نیز پرداخته می شود.

در مورد نماز شب مطالب فراوان آمده است ولی در این تحقیق بیشترین سعی بر بیان آثار و برکات و نیز عوامل محرومیت از این توفیق می باشد.

ضرورت و اهمیت تحقیق :

از آیات و روایات استفاده می شود که نماز شب از مستحباتی است که سخت مورد تاکید قرار گرفته و آثار عمیق و گسترده ای در روح و روان و اعمال و دنیا و آخرت انسان دارد و غفلت از این امر سبب محرومیت از فیض بزرگی میشود و شایسته است مومنین کاستی نکنند و اهتمام به این عمل داشته باشند چرا که اثرات عجیب و فراوانی دارد که کمتر عملی به پای این عمل و اثراتش می رسد.

اهمیت پرداختن به این موضوع از آنجا روشن می شود که بدانیم یک جامعه ی سالم و پویای معنوی زمانی شکل می گیرد که افراد آن جامعه با پیروی از قرآن و عترت و دستوراتش در سایه رسیدن به آنچه که خداوند از بشر توقع دارد گام بردارند و شامل اثرات معنوی آنها، چه در دنیا و چه در آخرت شوند.

۱. حسین بن محمد راغب اصفهانی، المفردات فی غریب القرآن، دارالعلم دارالشامیه، دمشق-بیروت، چاپ یکم، ۱۴۱۲ق. تحقیق: صفوان عدنان داوودی،

لذا در این تحقیق سعی شده است با بیان اهمیت و برکات این عمل و نتایج آن، زمینه‌ی مناسبی برای ترغیب افراد برای رسیدن به اوج آرامش و رضایت خداوندی فراهم آید.

اهداف و فواید تحقیق

از آنجا که در این نوشتار سعی بر آن بوده است که آثار و برکات نماز شب بیان شود پس این پژوهش برای همه‌ی افراد مخصوصاً جوانان مفید و سودمند می‌باشد و موجبات کمال دنیوی و اخروی آنان را فراهم می‌آورد.

علاوه بر آن سعی شده عوامل محرومیت از این عمل و خسارت کسانی که محروم هستند بیان شود تا اهمیتش مشخص شده و افراد اهتمام ویژه‌ای به این عمل داشته باشند.

امید است که در پرتو این پژوهش، افراد، بخصوص قشر جوان از آثار فراوان نماز شب و عوامل خسران مطلع شده و به کمال و سعادت با انجام این عمل نائل شوند.

پیشینه موضوع

نماز شب از موضوعاتی است که از دیرباز مورد توجه پیشوایان دینی قرار گرفته و مطالبی از سوی آنان در هر دوره ای به رشته تحریر در آمده است. حتی می توان پیشینه این موضوع را از زمان نزول قرآن دانست چرا که در قرآن آیاتی به این موضوع اشاره کرده است و مفسران نیز در تفاسیر خود مباحثی را در این زمینه بیان نموده اند.

و در کتب حدیثی شیعه به وفور در مورد این موضوع مطلب آمده است از جمله بحارالانوار از علامه مجلسی، وسائل الشیعه از شیخ حر عاملی، میزان الحکمه و... و کتب اخلاقی مثل رساله لقاءالله مرحوم تبریزی و کتب تفسیری مثل تفسیر نمونه و المیزان و... و همچنین کتب فارسی مثل «آثار و فضایل نماز شب» نوشته آقای عباس عزیزی و «سیمای متهجدین» از سید حسن موسوی و جدیدترین کتابی که در این زمینه نوشته شده است به نام «نماز شب (آثار و برکات آن در زندگی)» نوشته آقای محسن حفیظی نژاد می باشد که بنده دسترسی به آن نداشتم.

و در این تحقیق سعی شده است بیشتر از منابع دسته اول مثل روایات برای بیان این مطلب استفاده شود.

سوالات اصلی و فرعی تحقیق

سوال اصلی:

- نماز شب چه تاثیری در دنیا و آخرت مومن داشته و چگونه این توفیق حاصل می شود؟

سوالات فرعی:

- ۱- آثار و برکات نماز شب در زندگی دنیوی چیست؟
- ۲- آثار و برکات نماز شب در زندگی اخروی و قبر و قیامت چیست؟
- ۳- عوامل محرومیت از نماز شب چیست؟
- ۴- بزرگان دین در رابطه با نماز شب چگونه عمل نمودند؟

فرضیه تحقیق

نماز شب از اعمال مورد تاکید در قرآن و کلام اولیای خداست و اثرات فراوانی چون بخشایش گناهان و زیاد شدن رزق و روزی و نورانیت صورت و ... دارد و جهل و گناهان روز از عوامل محرومیت از این عمل می باشد.

روش تحقیق

به کارگیری روش مناسب در تحقیق و پژوهش سبب می شود که کار تحقیقی با موفقیت کامل به پایان برسد و هر پژوهش روش خاصی را می طلبد.

تحقیق حاضر، به اعتبار نوع وهدف، کاربردی-بنیادی، به اعتبار موضوع، دینی، به اعتبار روش و ماهیت، توصیفی و تحلیلی و به اعتبار جمع آوری اطلاعات، کتابخانه ای می باشد.

بعد از انتخاب موضوع و بررسی پیرامون آن، فهرست خوانی از کتب اخلاقی، حدیثی، تفسیری و دیگر کتب مربوطه از کتابخانه های معتبر و قابل دسترس انجام شد. سپس بر اساس فهرست آنها، فهرست مورد نیاز و مرتبط با موضوع خود را از میان این کتب جمع آوری کرده و بعد از دسته بندی، بر اساس ساختار تحقیق خود، فیش برداری آنها شروع شد. بعد از اتمام فیش برداری و تکمیل و مرتب کردن، مطالب مورد نیاز تایپ شد.

ساختار تحقیق

موضوع این تحقیق «آثار و برکات نماز شب» می باشد، که ابتدا آیات در رابطه با نماز شب با توجه به تفاسیر بررسی شده و سپس با توجه به روایات آثار و برکات مادی و معنوی آن و عوامل محرومیتش و نماز شب بزرگان و نکاتی در مورد نماز شب در پنج فصل تنظیم شده است. در ابتدا چکیده، فهرست مطالب، مقدمه و کلیات بیان شده است و سپس فصل ها به تفصیل زیر بیان شده اند:

فصل اول: نماز شب در قرآن، که آیات مربوط به نماز شب همراه تفسیر مختصر آورده شده است.

فصل دوم: فواید شب زنده داری که شامل سه مطلب: آثار خیر شب زنده داری در دنیا، آثار خیر شب زنده داری در قبر و آثار خیر شب زنده داری در قیامت می باشد.

فصل سوم: علل محرومیت از شب زنده داری و آثار آن که شامل سه مطلب: موانع شب زنده داری، آثار محرومیت از شب زنده داری و شب زنده داری بی بهره می باشد.

فصل چهارم: نماز شب بزرگان و بیان شب زنده داری تعدادی از بزرگان دین

مفاهیم و اصطلاحات کلیدی

واژه های کلیدی این تحقیق عبارتند از : « صلاة ، صلاة الیل ، تهجد ، برکت »

صلاة

صلاة در لغت به معنای دعا کردن است و در اصطلاح شرع اسلام عبارتست از انجام کارهای خاص مانند رکوع و سجود با کیفیت مخصوصی است که در زبان فارسی به آن نماز می گویند.^۱

واژه صلاة در عربی به معنی درود و تحیت، دعا، و همچنین انعطاف است.^۲

صلاة الیل

صلاة الیل (نماز شب) : نافله ای که در شب خوانده می شود و از مستحبات موکد است.^۳

تهجد

در لغت این کلمه از اضداد است یعنی هم به معنای به شب خفتن است و هم به معنای بیدار بودن در شب.^۴

در اصطلاح متشرعه به معنای نماز شب است^۵ یا به معنای بیدار شدن برای نماز یا جزء آن می باشد.^۶

برکت

برکت در لغت : نمو و افزودن ، افزایش ، یمن ، زیاد شدن ، رشد کردن

برکت در اصطلاح : استقرار خیر از سوی خداوند در یک چیز^۷

^۱ . حسین بن محمد راغب اصفهانی، المفردات فی غریب القرآن، ص ۱۱۹

^۲ . همان

^۳ . همان

^۴ . سید مصطفی حسینی دشتی، معارف و معاریف، هشت جلدی، قم، چاپ صدر، ۱۳۷۶ش، چاپ دوم، ج ۳ ص ۷۳۷

^۵ . احمد صدر حاج سیدجوادی و دیگران، دایرة المعارف تشیع، نشر شهید سعید محبی، ده جلدی، ۱۳۷۵ش، چاپ اول ج ۵ ص ۱۶۸

^۶ . سید محمد حسین دشتی، همان، ج ۳ ص ۷۳۷

^۷ . محمد بن مکرم ابن منظور، لسان العرب ، بیروت، دار صادر، ۱۴۱۴ق، ج ۱۰ ص ۳۹۵